

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Aaltonen, Jukka

Title: Sodanikäiset eivät vanhene

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Therapeia-säätiö

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Aaltonen, J. (2022). Sodanikäiset eivät vanhene. *Psykoterapia*, 41(2), 173-175.

Jukka Aaltonen

Sodanikäiset eivät vanhene

Olen kokenut pienen palan vain kahdesta sodasta ja nekin kaikessa rauhassa. Mitään ei tapahtunut, kukaan ei kuollut, varsinainen rintama oli satojen kilometrien päässä idässä. Psykoanalyyttisen aikana nämä kokemukset eivät tulleet assosiaatioihini. Mutta nyt etäisesti ikään kuin muistan tai tunnen isän sarkavaatteen painon poskeani vasten. Makaamme ojassa ja odotamme jotain sen jälkeen, kun läheisen tehtaan hälytyspillit ovat ulvoneet. Minkä ikäinen olen? Muistan tai oikeastaan näen itseni kotipihalla, on syyskuu 1944, on viileä ilta, katsellaan uteliaan huolestuneina Porin lentokentän suuntaan; jotain odotetaan. Kun aamulla herään, kasvihuoneen lasit ovat särkyneet, jotain on tapahtunut nukkuessani. Saksan ilmavoimien joukko-osasto Feldluftpark oli edellisenä päivänä purettu ja saksalaiset joukot lähteneet kaupungista. Mutta he olivat miinoittaneet lentokentän aikasytytyksellä seuraavaksi päiväksi. Ikkunoita meni sähäileiksi kilometrien päässä lentokentästä. Saksalaiset olivat kuitenkin etukäteen vihjaisseet lentokentän alueen olevan miinoitettu. Siksi me odotimme. Mutta minä nukuin, kun kaikki lopulta tapahtui.

Hätkähdän hereille tämän vuoden 2022 maaliskuun 29. päivän aikaiseen aamuun. Ulkoa on unitokkurassa kuulunut tykkikitulen tai räjä-

dysten kuminaa. Ei, ei se sitä ole, huvittavaa (?) kyllä, vaan alakerran naapuri piiskaa ulkona mattojaan, jo tähän aikaan, eikä anna toisten nukkua rauhassa. Rauhassa?

Olen kahden sodan ikäinen

Vaikka eläisin kuinka vanhaksi tahansa, olen kahden sodan ikäinen. Nämä Ukrainasta sotaa pakoon tulleet lapset ovat tämän sodan ikäisiä lopun elämäänsä. He ovat siis samanikäisiä kuin minä, sodanikäisiä: heidän eivät koskaan vanhene; sota heissä ei vanhene.

Yksi suomalaisen sosiologian merkkiteoksia on Åbo Akademin sosiologian entisen professorin Knut Pippingin väitöskirjatutkimus *Kompaniet som samhälle* (1947). Kirjan motto on Simonideksen säe, jonka mukaan "kaatuneiden urheiden miesten käärinliinoja ei kaiken tuhoava aika voi turmella". Se ehkä pätee aikuisiin, ei lapsiin. Ajankohtaisesti samaa sodan säilymistä lapsissa ja säilömistä lapsiin kuvaa ukrainalainen kirjailija Andrey Kurkov artikkelissaan "The archeology of war" *The New Yorker* -lehdessä 21.3.2022.

On ehkä psykoterapian loiskäyttöä, mutta onko tässä jotain samaa kuin psykoanalyttisessa psykoterapiassa: transferenssi, jossa keskeis-

tä on ajan ja tapahtuneen ikään kuin kokeminen uudelleen uudessa vuorovaikutuksessa, mennyttä aikaa etsittäessä ja uuden erilaisen ajan löytymisessä (Proust 1927/2007)? Ero on kuitenkin ratkaiseva: kokiessani sotamuistoa uudelleen kuolee meneillään olevassa sodassa samanaikaisesti ihmisiä: se sotamuisto, joka aktivoituu minun mieleeni, ei ole transferenssia vaan pelottavaa valveilla koettavaa, todellista tapahtumista siellä Ukrainassa, samaa jota tapahtui kauan sitten lapsena nukkuessani: uudelleen löydettyä mennyttä aikaa. Sota ei koskaan pääty tai jätä rauhaan.

Einsteinin ja Freudin kirjeenvaihto Ukrainan nykyisestä sodasta

Vuonna 1931 Intellektuaalisen yhteistyön instituutti kutsui Einsteinin osallistumaan poikkitieteelliseen ajatustenvaihtoon maailmanpolitiikasta ja rauhasta. Hän halusi aina dialektiikkaa ja erilaisia mielipiteitä, ja hän aloitti kirjesarjan Sigmund Freudin kanssa. Tämä kirjeenvaihto näiden kahden valovoimaisen tutkijan välillä paljastaa kummankin tärkeitä – ja ajankohtaisia – ajatuksista sodasta, ihmiskunnasta ja globaalista politiikasta. (Freud 1933/1978.)

Einstein ihaili Freudin työtä ja uskoi, että jotkin tämän psykologisista ideoista voisivat auttaa selvittämään ikuisen ongelman, joka liittyy ihmisten välisiin sotiin. Kirjeissä he keskustelivat pitkään ihmisluonnosta ja pohtivat sekä konkreettisia että abstrakteja tapoja vähentää väkivaltaa ja sotia maailmassa.

Einstein huomauttaa, että monien kansakuntien sisällä on pieni joukko ihmisiä, joiden ainoa tarkoitus on edistää henkilökohtaisia etujaan ja valtaansa sodankäynnin avulla. ”Minulla on erityisesti mielessäni pieni, mutta määrätietoinen jokaisessa kansakunnassa toimiva ryhmä, joka koostuu yksilöistä, jotka yhteiskunnallisista näkökohdista ja rajoituksista välittämättä pitävät sodankäyntiä vain tilaisuutena edistää henkilökohtaisia etujaan ja laajentua, lisätä omaa väaristynyttä auktoriteettiaan.”

He onnistuvat saamaan tämän päätökseen poliittisesti käyttämällä määräysvaltaansa joukkotiedotusvälineissä ja muissa erilaisissa instituutioissa. Siitä seuraa ankarasti toinen kysymys: ”Kuinka tämä pieni klikki voi taivuttaa enemmistön, joka häviää ja kärsii sotatilasta, kunnianhimensa palvelukseen? Ilmeinen vastaus tähän kysymykseen on se, että tällä pienellä johtoryhmällä on koulut ja lehdistö, yleensä myös kirkko, peukalonsa alla. Tämä antaa sille mahdollisuuden organisoida ja horjuttaa enemmistön tunteita ja tehdä niistä työkalunsa.” (Einstein 1933 / sit. Freud 1933/1978.)

Einstein kysyy, onko ihmisen henkisen kehityksen mahdollista torjua vihaa ja destruktiivisuutta. Hän sanoo, että niin sanottu ”Intelligenzija” on erityisen halukasta tuhoisille kollektiivisille suunnitelmille, koska heillä ei ole suoraa kosketusta tavalliseen elämään. – Tuskin tämänhetkisessä tilanteessa voi kuitenkaan syyttää älymystöä, pikemminkin niitä, jotka ovat rajattoman vallan myötä irtaantuneet ihmisten maailmasta. ”Se, joka valehtelee itselleen ja kuuntelee omaa valhettaan, menee niin pitkälle, että hän ei enää erota mitään totuutta itsessään eikä ympärillään”, kirjoitti Dostojevski *Karamazovin veljekset* (1880/1979) -teoksessaan. Tämä oli yhteiskunnallista psykoanalyysia ennen Freudia.

Freud painottaa vastauskirjeessään Einsteinille, että siirtyminen väkivallasta oikeudenmukaisuuteen voidaan toteuttaa vain, kun yksi psykologinen ehto täyttyy: yhteiskunnan enemmistön on oltava vakaa ja kestävä. Jos yhteiskunnan muutos on tapahtunut vain yhden hallitsevan yksilön syrjäyttämiseksi ja lopetettu hänen tappionsa jälkeen, mitään ei ole saatu aikaan. Seuraava valtaan astuja, joka pitää itseään yliverlaisena, saattaa samalla tavalla pystyttää väkivallan, ja historia jatkuu loputtomiin. Yhteisön vakautta on vaalittava jatkuvasti, organisoidusti ja pysyvästi. Vasta tällainen yhteisö johtaa sen jäsenten emotionaalisten siteiden kasvuun ja sellaiseen yhteisyyteen, joka on todellisen voiman lähde.

Freud päättää vastauskirjeensä syvälliseen näkemykseen, joka on edelleen ydinasiaa ydinsotauhan aikana: mikä tahansa, joka edistää sivilisaation kasvua, toimii samalla myös sotaa vastaan.

Kirjeet on siis kirjoitettu ennen sodan syttymistä. Näissä kirjeissä on outo aavistus. Siis vain muutama vuosi ennen ensimmäistä atomipommin räjäyttämistä varsinaisessa sodassa. Koska toisen maailmansodan hyökkäys ei ollut vielä nostanut päätään, heidän sanansa ovat erityisiä ja tärkeitä yhteiskunnallisessa analyysissään ja ennakoivuudessaan.

Suuri osa siitä, mistä Einstein ja Freud keskustelevat, ovat sellaisia ongelmia, jotka edelleen vaivaavat maailmaa ja jatkuvat, vaikkakin uusien poliittisten toimijoiden ja paljon suurempien apokalyptisten tuhoamiskeinojen myötä. Nyt eletään tavallaan samanlaista aikaa: pelkäämme tätä ”aikaa ennen seuraavaa räjähdystä”. Ketkä kävisivät nyt tämän keskustelun ja kenen kanssa – ja niin että se kuuluttaisiin paremmin kuin 1930-luvulla?

Einstein ja Freud eivät vanhene.

Kirjallisuus

Dostojevski, Fjodor M. (1880/1979). *Karamazovin veljekset 1*. Suom. V. K. Trast. Helsinki: Otava.

Freud, Sigmund (1933/1978). Why war? Teoksessa Strachey, James (toim.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. Volume XXII (1932-1936): New introductory lectures on psychoanalysis and other works, 195–216*. Lontoo: The Hogarth Press.

Kurkov, Andrey (2022, 23. maaliskuuta). The archeology of war. *The New Yorker*.

Proust, Marcel (1927/2007). *Kadonnutta aikaa etsimässä. 10, Jälleenlöydetty aika*. Suom. Annikki Suni. Helsinki: Otava.

Pipping, Knut (1947). *Kompaniet som samhälle: iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944*. Väitöskirja. Acta Academiae Aboensis, Humaniora XVI.1. Turku: Åbo Akademi.